

*Harmathy Attila**

Jogrendszerünk átalakulásáról

Lenkovichs Barnával való ismeretségem sok évre nyúlik vissza. Csalóka képet festő emlékezetem szerint Barna mindig ott volt a tanszéki szobámmal szemben lévő szobában. Tudom, hogy ez a kép nem felel meg a valóságnak, hiszen lényegesen idősebb vagyok nála, és én is különböző szobákban voltam egyetemi múltam során. Az emlékezetem azonban annyiban felel meg az érzéseimnek, hogy Barnának a tanszéki közösséghez való tartozását természetesnek tekintem. Tudom, hogy megbízatása miatt már máshol tartózkodik. Ennek ellenére szobámból kilépve azt tekinteném ma is természetesnek, hogy a szemben lévő szoba ajtaján Barna lépne ki.

A köszöntésére készülő kötetbe megírandó rövid írás témájának keresésénél a gondot az jelenti, hogy az ünnepeltet érdeklő sok téma közül melyiket válasszam. A címben megjelölt hatalmas kérdéskör mindkettőnkét régóta foglalkoztat. Természetes, hogy a sokféle ágazó témákból önkényesen kiválasztott, feldolgozás helyett csak kérdésfeltevésig eljutó néhány oldal nem jelent többet, mint témamegjelölést. Ennek ellenére az írásmű abban a reményben készül, hogy az ünnepelt – ha lesz ideje a kötet átnézésére, a beleolvasásra – a köszöntés tudomásulvételén túl szintén gondolkozni fog az írást készítő foglalkoztató kérdéseken.

1. A bíróság szerepének változásáról

Közhelynek tekinthető annak kezdőtételként való leírása, hogy a bírói gyakorlat meghatározó szerepet játszott és játszik a magyar polgári jog alakulásában. A joganyag átfogó rendszerezését nyújtó törvénykönyv hiányában ez a szerep természetes. Napjainkban azonban a törvénykönyvekkel rendelkező országokban is általánosan elfogadottnak tekinthető a bírói gyakorlat nagy jelentősége. Nem egyértelmű azonban, hogyan alakul a hatalmi ágak egymáshoz való viszonya és a bírósági rendszeren belül a munkamegosztás.

* Professor emeritus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

1.1. A bíróság szerepe közigazgatási ügyekben 1948 előtt

A feldolgozás igénye nélkül, csak indító kérdés jelzéseként érdemes utalni a közigazgatási bíróságra. 1883-ban törvény írta elő pénzügyi közigazgatási bíróság létesítését Budapesten. A bíróság hatáskörébe adó- és illetékügyek tartoztak.¹ Abban az esetben, ha a kincstár képviselője szerint valamilyen ügy nem tartozott a bíróság hatáskörébe, akkor kifogásáról a pénzügyi közigazgatási bíróság hozott határozatot. A bíróságnak a hatáskörét megállapító határozata ellen a pénzügyminiszter a minisztertanácshoz fordulhatott, és a minisztertanács döntött a hatáskör kérdésében. Ez a szabályozás tehát a pénzügyi közigazgatási ügyekben a bíróság szerepét erősen korlátozott körben alapította meg.

A pénzügyi közigazgatási bíróság működésének megszüntetésével kiterjedt hatáskörű közigazgatási bíróság létrehozására 1896-ban került sor. A bíróság hatásköre azonban ekkor sem volt általános, viszont a hatáskör kiterjedt a rendeletek és szabályrendeletek törvényességének elbírálására is.² A második világháború után 1949 januárjában a közigazgatási bíróságot törvénnyel megszüntették, és a hatáskörébe tartozó ügyek jelentős része a Pénzügyminisztérium keretében létesített döntőbizottságokhoz került.³ A közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozó ügyek meghatározott része a rendes bíróságok hatáskörébe került, egy másik része ellen pedig csak panasszal lehetett az illetékes minisztériumhoz fordulni. Ez tehát azt jelentette, hogy az ügyek nagy része tekintetében megszűnt a közigazgatási határozatok bírósági kontrollja.

Nem feladata ennek a rövid cikknek az, hogy a közigazgatási határozatok bírósági ellenőrzésének az útját kövesse az 1948-tól bekövetkezett politikai változás után. Csak annak a jelzését tartottam feladatnak, hogy a polgári fejlődésnek a demokratikus rendszerépítés szakaszában megjelent a közigazgatás tevékenysége bíróság által történő ellenőrzésének igénye és a demokratikus rendszer leépítésének már az első szakaszában szükségesnek tartották a bírósági ellenőrzés megszüntetését.

1.2. A bíróság szerepe polgári ügyekben 1948 előtt

Külön tanulmányozást igényel a bíróságok polgári jogi ügyekkel kapcsolatos szerepének változása. A vonatkozó szabályok két fő területét kell itt kiemelni: egyrészt a bíróság függetlenségére, másrészt a bíróságok működésével kapcsolatban az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítására vonatkozó rendelkezéseket.

¹ 1883. évi XLIII. tc. a pénzügyi közigazgatási bíróságról.

² 1896. évi XXVI. tc. a magyar közigazgatási bíróságról.

³ 1949. évi II. tc. a közigazgatási bíróság megszüntetéséről.

Frank Ignác a Curia tevékenységét vizsgálva azt emelte ki, hogy a „a bíró törvény szerint ítél, törvényt nem alkot”. Azt is megállapította azonban, hogy „a Curia egygyenlő ítéleteiből szokás támadhat”, továbbá, hogy a Curia 1723 óta keletkezett határozatait Mária Terézia rendelkezése alapján összegyűjtötték és *Planum Tabulare* címmel 1800-ban kiadták.⁴

A bíróság szerepét a polgári fejlődés szakaszában a törvények alapján lehet nyomon követni.

A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvény több alaptételt rögzített. Ezek a következők:

- Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítették. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.⁵
- A törvényesen kinevezett bíró a törvényben meghatározott eseteken és módon kívül hivatalából el nem mozdítható.⁶
- A bírót a törvényben meghatározott eseteken kívül csak saját akaratával lehet székhelyéről más bírósághoz vagy más hivatalba áttenni vagy előléptetni.⁷
- A bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.
- A rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti, de a rendeletek törvényessége felett egyes jogesetekben a bíró ítél.⁸

Az említett szabályok a hatalmi ágak elválasztásának elvét rögzítik és a bírók függetlenségét védik, továbbá meghatározott körben bizonyos alkotmánybírói feladatot határoznak meg (a bíróság a rendeletek és szabályrendeletek törvényességét is elbírált). Megjegyzendő, hogy a kihágásokról szóló szabályok között is kimondta a vonatkozó törvény, hogy bíróság jogosult a miniszteri rendeletek és szabályrendeletek törvényességéről határozni, de ez a felülvizsgálat nem terjedhetett ki a szabály célszerűségének és szükségességének, valamint a szabályrendeletek megalkotása eljárási feltételeinek felülvizsgálatára.⁹

A bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. törvény kimondta, hogy az uralkodó az igazságügyi minisztere útján felügyeletet gyakorol a bíróságok pontos és szabályszerű ügykezelése felett, továbbá intézkedik a visszaélések kivizsgálása és megtorlása iránt.¹⁰ A bíróságok tevékenysége feletti felügyelet kérdéseiről egy 1891-ben megalkotott törvény tartalmazott újabb szabályozást. E szerint a bíróságok és az ügyészségek az igazságügy-miniszter felügyelete alatt álltak. Az igazságügy-miniszter a felügyelet el látására megbízást adhatott. Az említett felügyelettől eltekintve a bíróságok

⁴ FRANK IGNÁC: *Az osztó igazság törvénye Magyarhonban*. Buda, 1845, a Magyar Királyi Egyetem betűivel. Utánnomás: Budapest, 1987, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 73–74.

⁵ 1. §.

⁶ 15. §.

⁷ 16. § első bek.

⁸ 19. §.

⁹ 1879. évi XL. tc. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról 10. §.

¹⁰ 1871. évi VIII. tc. 5. §.

saját elnökük felügyelete alatt álltak. Ezen kívül a tábla elnökének felügyelete kiterjedt az adott tábla területén lévő bíróságokra, a törvényszék elnökének felügyelete pedig a területén lévő járásbíróságokra. A felügyelet különösen az ügyvitel szabályszerűségének, az alkalmazottak hivatalos magatartásának ellenőrzésére terjedt ki. A fellebviteli bíróságoknak feladata volt egyébként, hogy az ügyek elbírálásánál figyelemmel legyenek, megtartják-e az alsóbb bíróságok az eljárási és ügyviteli szabályokat.¹¹ A törvény szerint a Curia és a táblák feladata volt egyébként az is, hogy évente megvizsgálják a törvényeknek az igazságszolgáltatás során észlelt hiányait, az újabb törvényi szabályozás szükségességét, és megállapításaikat meg kellett küldeniük az igazságügy-miniszternek.¹²

Az ítélezési gyakorlat egységének biztosításáról több törvényi rendelkezés is született. Az 1881. évi LIX. törvény kimondta, hogy a vitás elvi kérdésekről a Curia polgári tanácsainak teljes ülése hoz határozatot. A Curia elnökének feladata volt, hogy a teljes ülést összehívja olyan esetekben, ha ellentétes elvi alapokon nyugvó határozatokról szerzett tudomást. A törvény kimondta, hogy a teljes ülés határozatai az ügyek eldöntésénél irányadók.¹³ 1890-ben újabb törvény rendelkezett a gyakorlat egységességének biztosításáról. Ennek a törvénynek megfelelően azokban az ügyekben, amelyekben a tábla utolsó fokon járt el, a felmerült vitás elvi jelentőségű kérdésekről teljes ülésben döntött. Ezek a döntések az adott tábla valamennyi tanácsára kötelezőek voltak újabb határozat meghozataláig. A táblák a teljes ülési határozataikról a többi táblát és a Curiát kötelesek voltak tájékoztatni. Abban az esetben, ha a Curia elnöke vagy az igazságügy-miniszter azt észlelte, hogy a különböző táblák ellentétes elvi jelentőségű álláspontra jutottak, a kérdést a Curia teljes ülése elé kellett terjeszteni. A Curia teljes ülésének határozatát a tábláknak követniük kellett. Bármely tábla teljes ülésének kétharmados többséggel hozott határozata alapján a Curia teljes ülése köteles volt a korábbi határozatot újra megvizsgálni.¹⁴

Az igazságszolgáltatás egységének biztosításáról újabb szabályokat a polgári perrendtartásról szóló törvény hatálybalépéséről rendelkező törvény határozott meg, amely hatályon kívül helyezte az előzőekben említett 1890. évi rendelkezést. A törvény kimondta, hogy a Kúria teljes ülési határozataiból, jogegységi határozataiból és egyéb elvi határozataiból hivatalos gyűjteményt kell készíteni.¹⁵ Az igazságszolgáltatás egységességének biztosítása érdekében a Kúria jogegységi tanácsa hoz határozatokat. A jogegységi tanács határoz abban az esetben, ha a Kúria valamelyik tanácsa elvi kérdésben el akar térni a Kúriának az adott elvi kérdésben állást foglaló, hivatalos gyűjteménybe felvett határozatától. A jogegységi tanács határoz akkor is, ha a Kúria ellentétes elvi alapon nyugvó határozatokat hozott, vagy ha a táblák, a törvényszékek, járásbíróságok elvi kérdésben ellentétes gyakorlatot folytatnak és a Kúria el-

¹¹ 1891. évi XVII. tc. a bírói és ügyészi szervezet módosításáról, 1., 2., 4. és 13. §.

¹² 10. §.

¹³ 1881. évi LIX. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV tc. módosítása tárgyában 4. §.

¹⁴ 1890. évi XXV. tc. 13. §-a.

¹⁵ 1912. évi LIV. törvény 78–79. §-a.

nőke vagy az igazságügy-miniszter a vitás elvi kérdés azonos elvi alapú eldöntését szükségesnek tartja.¹⁶

A törvény kimondta, hogy a Kúria jogegységi határozata és teljes ülési határozata szerint kell a bíróságoknak dönteniük mindaddig, amíg a Kúria teljes ülése ellentétesen nem dönt. A határozat kötelező hatálya a hivatalos lapban való közzétételtől számított 15. nappal kezdődik.¹⁷ Bármelyik tábla teljes ülése kétharmados többséggel hozott határozattal kérhette, hogy a Kúria változtassa meg jogegységi vagy teljes ülési határozatát.¹⁸

Az 1930. évi XXXIV. törvény kisebb jelentőségű kiegészítést tett a jogegységi tanács által eldöntendő kérdésekhez,¹⁹ de ez a rendszer lényegét nem érintette.

1.3. A bíróság szerepének megváltozása 1948 után

A második világháború után azonnal megindult az ügyeknek a rendes bíróságok hatásköréből történő elvonása. Ennek a folyamatnak korai példái a népbíróságok és az uzsorabíróságok létesítése és hatáskörüknek meghatározása.²⁰ A későbbiekben a jogszabályok hosszú sorában található olyan rendelkezések, amelyek kizárták a bíróságok hatásköréből az ügyek elbírálását.

1948-ban sor került egyrészt a bíróság és a bírók függetlenségének biztosítását szolgáló jogszabályok megszüntetésére, másrészt a bíróságok személyi állományának megváltoztatására. A folyamat korai eleme volt a bírók áthelyezését kizáró szabály hatályon kívül helyezése és a bíróknak állásukból való elmozdítása.²¹

Az 1949. évi alkotmány lényeges változásokat határozott meg a bíróságokkal kapcsolatban. Ezek közé tartozott a népi ülnök rendszernek, a bírák határozott időre szóló választásának és visszahívhatóságának a bevezetése.²² Alapvető változást jelentett a Legfelsőbb Bíróság feladatának új meghatározása is. Amíg korábban a Kúria (a hatáskörébe tartozó ítélkezési tevékenységen kívül) a jogalkalmazás egységét biztosította elvi kérdésekben meghozott határozataival, addig az Alkotmány 38. §-a szerint a Legfelsőbb Bíróság „elvi irányítást gyakorol az összes bíróságok bírói működése és ítélkezése tekintetében.” Az új feladat teljesítésének eszköze volt a bíróságok számára kötelező erővel rendelkező irányelv és az elvi döntés.

¹⁶ 70. §

¹⁷ 75. §.

¹⁸ 76. §.

¹⁹ 128. §.

²⁰ 1945. évi VII. tc. a népbíraskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről, 1947. évi XXIII. tc. az uzsorabírósági különtanácsokról.

²¹ 1948. évi XXII. tc. az ítélőbírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélőbírák és az államügyészégi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról.

²² 1949. évi XX. törvény 37. és 39. §.

A már 1949-ben bevezetett új szabályok közé tartozott az Alkotmány kihirdetését néhány hónappal követően meghozott törvényerejű rendeletnek az a szabálya, amely megszüntette a bíróságoknak azt a jogát, hogy rendeletek törvényességéről ítéljenek.²³ Az igazságügyi szervezet átalakításának lebonyolításáig a törvényerejű rendelet azt írta elő, hogy döntenek, kit tartanak meg állásában; a döntés arra is kiterjedt, hogy adott személynek hol lesz a szolgálati helye. A Legfelsőbb Bíróság elnöke és másodelnöke, továbbá a felső bíróságok elnökei, a legfőbb ügyész tekintetében a döntést az Elnöki Tanács hozta meg, a bírók és bírósági alkalmazottak, az ügyészek és az igazságügyi tárca körébe tartozó alkalmazottak tekintetében pedig az igazságügy-miniszter.²⁴

A jogrendszer átalakításáig terjedő időre szükségesnek látták azt is, hogy a polgári ügyekben eljáró bíróságok elvi irányítást kapjanak a jogalkalmazás alapvető szempontjaira. Ezért bevezették a közérdekű kifogásnak elnevezett jogintézményt. A kifogást az Igazságügy-minisztérium Jogügyi Hivatala nyújthatta be bármely (akár az egy évnél nem régebben jogerőssé vált) bírósági határozat ellen. A kifogás alapján a Legfelsőbb Bíróság külön tanácsa hozott határozatot. A tanács határozatának elvi része és a kifogásolt határozatra vonatkozó része volt. Az elvi részben a tanács megmondta, hogy a kifogásolt határozat alapját szolgáló jogszabály egészben vagy részben alkalmazható-e, illetve ha alkalmazható, akkor miként kell értelmezni.²⁵ A Jogügyi Hivatal kifogása később törvényességi óvássá alakult.²⁶

Egy 1949 decemberében meghozott rendelet azt is meghatározta, hogy mikor kell a Legfelsőbb Bíróságnak irányelvet kiadnia. Ha a „bírói hivatás helyes betöltése érdekében akár általános szempontból, akár valamely jogszabály részletes kifejtése végett elvi irányítás szükséges, ezt az igazságügy-miniszter kezdeményezésére az Alkotmány 38. §-án alapuló jogkörében a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága irányelv megállapításával adja meg”.²⁷ Elvi döntés meghozatalára pedig akkor került sor a rendelet szerint, ha valamilyen bíróság téves alapon álló jogerős határozatot hozott, vagy ha bíróságok ellentétes elvi alapon álló határozatokat hoztak, és az elvi kérdés eldöntése „az igazságszolgáltatás helyes működése érdekében szükséges”, vagy ha korábbi elvi döntéstől való eltérés volt szükséges.²⁸

A hivatkozott jogszabályok alapján megállapítható, hogy az Alkotmány által bevezetett elvi irányítás nem a Kúria korábbi, a jogegységet biztosító tevékenységét jelentette.

²³ 1949. évi 9. tvr. 10. §-ának (2) bek.

²⁴ 1949. évi 9. tvr. 6. §-a.

²⁵ 4071/1949. (VI. 4.) Korm. rend.

²⁶ 210/1950. (VIII. 20.) MT rend.

²⁷ 4338/1949. (XII. 6.) MT rend. 1. §-ának (2) bek.

²⁸ 6. §.

1.4. A rendszerváltozás hatása

A rendszerváltozás a bíróságok, a Legfelsőbb Bíróság, majd a Kúria szerepének alapvető változásával járt. Kiépült a jogállam elvének megfelelő rendszer és gyakorlat. Ennek ellenére felmerülhet az a kérdés, hogy vajon mindenben sikerült-e az új rendszer elveinek megfelelő gyakorlatot kialakítani és nem maradtak-e fenn a hosszú ideig korábban érvényesülő gyakorlatból egyes olyan elemek, amelyek ellenőrzést, változtatást igényelnek. Így elgondolkoztató az, hogy az utóbbi években közzétételre kerültek jogegységi határozatok, jogegységi végzések, elvi határozatok, elvi döntések, számolni kell továbbá kollégiumi állásfoglalásokkal, kollégiumi véleményekkel is. A különböző elnevezéssel szereplő határozatok egymáshoz való viszonyán túlmenően, a történelmi előzményeket is figyelembe véve kérdéses, hogy az egységes jogalkalmazás biztosításán kívül nincs-e szó a sokféle néven megjelenő határozatok esetében más szerepről is. Közelebbről: nem elvi irányítás elgondolása jelenik-e meg? További kérdés, hogy van-e helye az új rendszerben az 1949-től kialakított elvi irányításnak az új bírósági rendszeren belül. Az elvi irányítás nem rejti-e a rendszerváltozást megelőző időszak sajátos, az államigazgatási rendszerre emlékeztető alá- és fölérendelési helyzetet a bíróságok egymáshoz való viszonyában. A jelzésként megemlített kérdés alapos vizsgálatot igényel, és erre ez a rövid cikk nem vállalkozhat.

2. A rendszerváltozás egyes kevés figyelmet kapó jogi kérdéseiről

Az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltozás nagyon sok kérdését vizsgálták jogi szempontból is, de számos téma további elemzésre vár. A következőkben ötletszerűen kiragadva néhány olyan témát jelzem, amely kevés figyelmet kapott eddig.

Nézetem szerint a piacgazdaság működésének alapvető feltételei közé tartozik az, hogy legyen vállalkozó és a piac működésének jogi feltételei biztosítva legyenek. A piac működésének jogi feltételei közé tartozik egyebek mellett az, hogy a jog biztosítsa a vállalkozás lehetőségét, legyen szabad a piacra való belépés, a piacon szereplő alanyok változásának, átalakulásának legyenek meg a jogi feltételei és legyenek meg a piacról való kilépésnek a szabályai. Ezek mellett a többnyire kevesebb figyelmet kapó jogi szabályok mellett természetesen adottnak kell lennie a tulajdonjog és a szerződések megfelelő szabályozásának is. A jogi feltételek sorát azonban folytatni lehetne. A rendszerváltozással kapcsolatos eddigi vizsgálódás a jelzett jogi feltételek, szabályok közül viszonylag kevésre van tekintettel.

A piacra való belépés egyebek mellett a vállalkozás szabadságát jelenti. A vállalkozás szabadsága nemcsak a társasági jogi formák használatának szabadságát jelenti, hanem a magánvállalkozás minden formája alkalmazásának lehetőségét. Itt tehát a magánkisipari és a magán-mezőgazdasági vállalkozásnak a szabadságát kell vizsgálni. Annak jelzésére, hogy milyen fontosságú kérdésről van szó, néhány adatot érdemes figyelembe venni. 1990-ben az egyéni vállalkozások száma 393 450 volt, 1995-ben 791 496.²⁹ Az adatok további elemzése is tanulságos, de itt csak a személyek számának nagysága miatt kerül sor a számok megemlítésére: a lakosság jelentős részét érinti ez a változás, a vállalkozóként való tevékenységet végzők aránya veendő figyelembe.

Azért érdemes az említett körülményre felhívni a figyelmet, mert a jogászai tudatban a rendszerváltozással kapcsolatban a társasági jogi formák alkalmazásának lehetővé tétele áll előtérben. Kétségtelen, hogy a jogászai (ügyvédi) munka szempontjából a társaságokkal kapcsolatban sok teendő akadt, és új jogterületet kellett meg is tanulni. A lakosság nagyon jelentős részét érintő kisvállalkozások, a magán-kiskereskedelem és kisipar pedig feltehetőleg összehasonlíthatóan sok feladatot nem adott a jogászoknak. Ennek ellenére sem a társadalmi hatás, sem a gazdasági jelentőség miatt a kisvállalkozás szerepéről nem szabad elfelejtkezni. Az említett területen pedig a változás nem 1989–1990-ben indult, legfeljebb ekkor teljesedett ki. A magánkisipar korábbi nagymértékű korlátozásával szemben a kedvezmények lassú megadása már 1957-ben megindult. Jelentősebb további lépésre pedig már 1977-ben sor került.³⁰ Újabb intézkedés történt azután 1981-ben is.³¹ Nagyjából azonos időpontban volt változás a magánkereskedelem szabályozásában is: 1977-ben és 1982-ben.³² Ebben az időszakban került sor a gazdasági munkaközösségi formában a lényegileg kis magánvállalkozás megengedésére is.³³ Ezek az említett lépések nem véletlenül történtek: a világgazdasági változások, különösen a második olajárrobbanás a magyar gazdaságot nehéz helyzetbe hozták, és ezért lényeges új intézkedésekre volt szükség. A magyar gazdaság ezeknek az intézkedéseknek a következtében lényegileg vegyes jellegűvé vált: az állami tulajdon és a még mindig merev politikai rendszer mellett magángazdaság is kiépült.

Általában nem szokták figyelembe venni a rendszerváltozás folyamatának látszólag technikai jellegű elemeit sem, pedig ezek nélkül a piacgazdaság nem működőképes. Csak két elem megemlítésére kerül itt sor. Ezek közül az egyik lényeges elem az információ szerzésének biztosítása. A piac működésének lényeges technikai feltétele az, hogy a piaci szereplőkről információt lehessen kapni. A szigorú tervgazdálkodási rendszer egyik jellemző vonása volt, hogy az állami vállalatokról nem lehetett tájékoztatást kapni, nem volt nyilvános információs rendszer. A piaci rendszer kiépítésének fontos eleme volt a cégnyilvántartás szabályozása 1985-ben (a második világháború előtti időszakból származó törvények módosításával, ugyanis későbbi szabályok hiányoztak).³⁴

²⁹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_aves/i_qvd001a.html?down=453,2015.05.03

³⁰ Lásd a kisiparról szóló 1977. évi 14. tvr. indokolását.

³¹ 1981. évi 16. tvr.

³² 1977. évi 15. tvr. és 1982. évi 7. tvr.

³³ 1981. évi 15. tvr.

³⁴ 1985. évi 16. tvr.

A cégnyilvántartás szabályai azután a gazdasági élet változásával ismételtelen változtak.

A piacgazdaság működésének lényeges feltétele az is, hogy ne csak a piacra való belépés legyen szabad, hanem sor kerüljön a működésképtelen piaci alanyoknak a piacról való távozására is. A tervgazdaság lényeges vonása volt, hogy a vállalatok felszámolásának garanciális szabályai, a követelések érvényesítésére vonatkozó részletes rendelkezések hiányoztak. A vonatkozó szabályok megalkotására 1986-ban került sor,³⁵ majd később ismételtelen megtörtént a változtatás, újraszabályozás. Más összefüggésben, az ingatlantulajdonnal kapcsolatban jelentkező számos alapvető jelentőségű problémához kapcsolódott az ingatlan-nyilvántartás szabályozása. Itt nem az előző nyilvántartásokat igénylő változásokról volt szó (bár a piac működéséhez a megfelelő ingatlan-nyilvántartás is szükséges), és így a vonatkozó szabályozás lényegesen korábban, már 1972-ben megtörtént.³⁶

A rendszerváltozással járó jogi változások elemzése nemcsak a történelem iránt érdeklődők számra fontos, hanem a jelenlegi jogi helyzet megértéséhez is szükséges. A sokak által elvégzendő feladat jelzését kívánta az előző pár megjegyzés szolgálni.

Felhasznált irodalom

FRANK IGNÁCZ: *Az osztó igazság törvénye Magyarhonban*. Buda, 1845, a Magyar Királyi Egyetem betűivel. Utánnymás. Budapest, 1987, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Felhasznált jogforrások

1986. évi 11. tvr. a felszámolási eljárásról.

1985. évi 16. tvr. a bírósági cégnyilvántartásról.

1982. évi 7. tvr. a magánkereskedelemtől szóló 1977. évi 15. tvr. módosításáról.

1981. évi 16. tvr. a kisiparról szóló 1977. évi 14. tvr. módosításáról.

1981. évi 15. tvr. a gazdasági munkaközösségekről.

³⁵ 1986. évi 11. tvr.

³⁶ 1972. évi 31. tvr.

1977. évi 15. tvr. a magánkereskedelemről.
1977. évi 14. tvr. a kisiparról.
1972. évi 31. tvr. az ingatlan-nyilvántartásról.
1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról.
1949. évi II. tc. a közigazgatási bíróság megszüntetéséről.
1949. évi 9. tvr. az igazságügyi szervezet átalakítása tárgyában.
1948. évi XXII. tc. az ítélőbírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélőbírák és az államügyészségi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról.
1947. évi XXIII. tc. az uzsorabírószági különtanácsokról.
1945. évi VII. tc. a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről.
1912. évi LIV. tc. a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. életbeléptetéséről.
1896. évi XXVI. tc. a magyar közigazgatási bíróságról.
1891. évi XVII. tc. a bírói és ügyészi szervezet módosításáról.
1890. évi XXV. tc. a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről.
1883. évi XLIII. tc. a pénzügyi közigazgatási bíróságról.
1881. évi LIX. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV tc. módosítása tárgyában.
1879. évi XL. tc. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.
1871. évi VIII. tc. a bírák és a bírósági hivatalnokok felelősségéről.
1869. évi IV. tc. a bírói hatalom gyakorlásáról.
210/1950. (VIII. 20.) MT rendelet a polgári ügyekben a törvényesség érdekében használható perorvoslat tárgyában.
4338/1949. (XII. 6.) MT rendelet a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának irányelvei és elvi döntései tárgyában.
4071/1949. (VI. 4.) Korm. rendelet a polgári ügyekben használható közérdekű kifogás szabályozása, az Igazságügy-minisztérium Jogügyi Hivatalának szervezése és a kincstári jogügyi igazgatóság megszüntetése tárgyában.